

УДК 159.98. + 615.851 +159.964

Кісарчук З. Г.

**ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ТРЬОХ
СТУПЕНІВ У КАТАТИМНО-ІМАГІНАТИВНІЙ
ПСИХОТЕРАПІЇ**

Кісарчук З. Г. Функціональна структура трьох ступенів у кататимно-імагінативній психотерапії. Стаття присвячена дослідженню дидактичних аспектів опанування методу кататимно-імагінативної психотерапії (КІП). В ній розглядається функціональна структура трьох ступенів КІП під кутом зору формування у цьому просторі професійних і особистісних якостей майбутнього фахівця. Аналізуються функції кожного із ступенів в контексті оволодіння всією системою методу з його різноманітними інструментами впливу та набуття у цьому процесі спеціальних знань, методичних умінь та навичок. Приділяється увага також розгляду питань особистісного розвитку фахівця-початківця у ході підготовки — під час оволодіння теорією і техніками методу за по ступеневим принципом, отримання власного досвіду в якості клієнта тощо.

Ключові слова: кататимно-імагінативна психотерапія (КІП), три ступені КІП, функціональна структура трьох ступенів, формування професіонала-психотерапевта, інструменти психотерапевтичного впливу в КІП, теоретичні та методичні знання і навички, розвиток особистості майбутнього фахівця.

Кисарчук З. Г. Структуральная структура трёх ступеней в кататимно-имгаинативной психотерапии. Стаття посвящена исследованию дидактических аспектов овладения методом кататимно-имгаинативной психотерапии (КИП). В ней рассматривается функциональная структура трех ступеней КИП с точки зрения формирования в этом пространстве профессиональных и личностных качеств будущего специалиста.

Анализируются функции каждой из ступеней в контексте овладения всей системой метода с его разнообразными инструментами воздействия и приобретения в этом процессе специальных знаний, методических умений и навыков. Уделяется внимание также рассмотрению вопросов личностного развития начинающего специалиста в ходе подготовки — во время овладения теорией и техниками метода за по ступенчатым принципом, получения личного опыта в качестве клиента и т.д.

Ключевые слова: кататимно-имагинативная психотерапия (КИП), три ступени КИП, функциональная структура трех ступеней, формирование профессионала — психотерапевта, инструменты психотерапевтического воздействия в КИП, теоретические и методические знания и навыки, развитие личности будущего специалиста.

Постановка проблеми. Кататимно-імаґинативна психотерапія (КІП, символдрама) як психодинамічно орієнтований метод, розроблений видатним німецьким психотерапевтом Ханскарлом Льюнером (1919-1996), відома в Україні із середини 90-х років минулого століття [6]. З того часу метод активно впроваджувався в навчальну і практичну діяльність вітчизняних психологів і психотерапевтів, і сьогодні можна вже впевнено сказати, що в аспекті клінічної практики він показав себе достатньо ефективним при психотерапії розладів невротичного спектру, невротичного розвитку особистості, психосоматичних порушень, кризових станів, в роботі з дітьми та підлітками [7; 8; 9; 10; 11; 12; 14; 21; 25; 26; 27]. У зв'язку з цим зрозумілим є науковий інтерес до методу КІП: мова йде про теоретико-методологічне осмислення цілей і завдань кататимно-імаґинативної психотерапії, пояснювальних моделей функціонування та розвитку особистості, які лежать в її основі; визначенні перспектив адаптації і розвитку методу на вітчизняному ґрунті; аналізі методичних засобів КІП та специфіки їх застосування у певних соціокультурних умовах.

Окремим і актуальним питанням є дослідження дидактичних аспектів опанування методу відповідно вимогам, що висуваються до підготовки фахівців з КІП. Серед проблем, які

постають на шляху формування професіонала-психотерапевта, однією з найголовніших дослідники називають необхідність для фахівця не тільки отримати достатні знання та навички, а й сформувати певні особистісні якості та морально-етичні переконання: здатність до рефлексії та саморозвитку; уміння налагоджувати соціальні контакти і стосунки, здатність до емпатії та поваги; розвиненість у розумінні символів, фантазій; зрілість у поводженні з фрустраціями, з власними і чужими імпульсами різної модальності; толерантність до невизначеності; здатність до концептуалізації тощо [3, 19]. Певною мірою сприяє вирішенню цієї проблеми професійний відбір, певною - системне та логічне викладання теоретичного матеріалу, спеціальна організація засвоєння методик і набуття у цьому процесі майбутнім фахівцем професійних та етичних навичок. Важливими напрямками у формуванні особистості фахівця є отримання ним клієнтського досвіду, а також супервізійного супроводу у спеціалістів відповідної кваліфікації [7]. Забезпеченню саме такої підготовки в КПП надається значна увага, у зв'язку з чим засвоєння методу є багаторівневим процесом, що включає основний, середній та вищий ступені.

У даній статті розглянемо функціональну структуру трьох ступенів кататимно-імагінативної психотерапії під кутом зору формування у цьому просторі як професійних, так і особистісних якостей фахівця. Для реалізації цієї мети вважаємо доцільним: 1) проаналізувати наявні в літературі дані, що стосуються сенсу виокремлення в КПП її трьох ступенів та особливостей опанування кожного з них в межах всієї системи ; 2) виявити функції кожного із ступенів і системи в цілому, які мають особливе значення для формування особистості професіонала-психотерапевта.

Аналіз досліджень та публікацій. Отже, що показує аналіз літератури? Автор методу, Х. Льюїнер, у своїх ґрунтовних працях дав загальне уявлення про сутність КПП та її теоретичні основи, структуру, складові ефективності, етапи опанування методу, методіку практикування та різноманітні інструменти психотерапевтичного впливу [15; 16; 17; 31; 32]. Інші автори приділяють увагу різним аспектам методу та його застосування в

роботі з пацієнтами/клієнтами: стосункам в КП [2; 20; 22], діючим факторам психотерапії [1; 5], особливостям роботи з групами [7; 26; 30], спеціальним підходам у роботі з дітьми та підлітками [11; 24; 29], родинами [26; 27], можливостям допомоги пацієнтам, які постраждали від травмивних обставин [11; 18; 28], психологічному супроводу соматичних хвороб [2; 18; 25; 34] тощо. Розробляються також нові авторські мотиви, описуються особливості роботи з певними симптомами тощо [29; 33]. Що ж стосується дидактичних аспектів методу, то в доступних публікаціях, окрім певних методичних схем і порад, ми не знаходимо подальшого осмислення викладених Х. Льюїнером міркувань стосовно доцільності поетапного засвоєння методу, особливостей в оволодінні кожним із ступенів, їх функціонального навантаження в контексті опанування всієї системи КП.

Наш досвід навчання методу показує, що при його викладанні за існуючими у вітчизняному просторі схемами у студентів зазвичай виникають прогалини у його засвоєнні — зокрема, вони потребують уточнень, пояснень щодо ролі та місця кожного із ступенів КП у всій системі, коментарів до специфіки практикування на кожному із ступенів, адекватного застосування інструментів впливу тощо [5; 7; 9;]. Ці спостереження стали важливим додатковим аргументом для дослідження питання функціональної структури трьох ступенів в кататимно-імагінативній психотерапії, що є метою даної статті.

Виклад основних результатів теоретичного дослідження

1. Особливості психотерапевтичного впливу у просторі трьох ступенів кататимно-імагінативної психотерапії. У Х. Льюїнера ми знаходимо таке обґрунтування триступеневості КП: «З дидактичних міркувань всю систему розділено на три ступені: основний ступінь, середній і вищий ступінь» [13, с. 28]. Загальне уявлення про структуру методу в цілому дає розроблена Х. Льюїнером таблиця, в якій представлено інструменти впливу, що притаманні КП, у їх співвіднесенні з основним, середнім та вищим ступенями [13, с. 29]. У своєму дослідженні ми

орієнтувалися на дані таблиці, проте розглядали їх, як і інші матеріали по методу, під кутом зору важливого для теми нашої статті питання — функцій кожного із ступенів в контексті оволодіння всією системою КПІ з її різноманітними інструментами впливу. Мається на увазі процес поступового формування у кандидатів в терапевти впродовж поступеневого опанування методу спеціальних методичних переконань, умінь та навичок, що діють як певні алгоритми мислення, реагування та управління власними станами в роботі з пацієнтами. Для прояснення означеного питання аналіз проводився за такими рубриками: 1. Мета психотерапії. 2. Психотерапевтичний репертуар. 3. Стиль супроводу. 4. Психотерапевтичні настанови.

1.1. Основний ступінь

Мета психотерапії. У своєму підручнику Х. Льюїнер неодноразово звертається до характеристики мети основного ступеня кататимно-імагіативної психотерапії. Так, на самому початку він пише: «На відміну від прагматично орієнтованих методів ..., застосування навіть відносно простої техніки *основного ступеня символдрами* не розраховане на обробку симптоматики у власному розумінні слова. Суті символдрами набагато більш властиве включення в психотерапевтичну роботу всього комплексу несвідомої патогенної психодинаміки, в тому числі і у сенсі дозрівання особистості. Звичайно ж, на *основному ступені символдрами* можливість здійснення цієї мети має свої межі. Але вже в ході короткочасної психотерапії (не більше 20 сеансів) часто стають очевидними компенсаційні процеси — в рамках захисних механізмів стисненого невротичними порушеннями «Я». Прояви симптомів відступають, пацієнт перебудовує свою поведінку, почуває себе краще і в цих випадках не бачить більше необхідності продовжувати лікування» [13, с.32]. В іншому місці Х. Льюїнер висловлюється ще більш визначено: «Як мінімум дві третини випадків лікування на основі методів *основного ступеня символдрами* вимагають не більше 20-25 сеансів, оскільки мета лікування полягає в клінічному поліпшенні з обмеженим переструктуруванням невротичних настанов характеру» [13, с. 128].

Психотерапевтичний репертуар на основному ступені кататимно-імагінативної психотерапії складається з: а) *тематичного структурування змісту кататимних переживань* за допомогою ландшафтних мотивів із широкою та середньою структурою, символічне значення яких надає достатній простір для спонтанного розвитку індивідуальних проєкцій. За своєю дією ці мотиви сприяють актуалізації почуття просторової безпеки, проясненню стосунків із первинними об'єктами, задоволенню архаїчних потреб, отриманню ресурсу, інтеграції психіки. При цьому мотиви основного ступеня мають «щадний» характер: вони «ніби проєктивно розташовані на поверхні образної свідомості» [13, с.69] і, отже, дозволяють уникати сильної регресії пацієнта чи актуалізації його глибоких внутрішніх конфліктів, обходження з якими може складати певні складнощі на початку оволодіння методом; б) *когнітивного опрацювання матеріалу імагінацій* в семантичному полі пацієнта і з опорою на його самоінтерпретації. Х. Льюїнер підкреслював, що повільна, поступова, але ясна самоінтерпретація символічного змісту для пізнання пацієнта і його терапії має значно важливіше значення, ніж безпосереднє повідомлення психотерапевтом значення певного образу чи окремих його частин [13; 17].

Стиль супроводу. На основному ступені КПП цей стиль є *протекційним*, він характеризується щільністю супроводу, обережним структуруванням імагінативного процесу, підтримкою та заохоченням пацієнта (*техніка навчального процесу*). Психотерапевт приділяє увагу деталям, розпитує про сюжетні подробиці образу, емоції і почуття, які його супроводжують, піклується про пацієнта, пропонує йому відчутти і здійснити свої бажання. Згідно іншої техніки основного ступеня — *креативного розкриття* — заохочується творчий пошук і творчі рішення пацієнта. Перевага при цьому віддається тверезим і реалістичним способам рішень. Стиль супроводу на основному ступені передбачає також використання спеціальних *технік поводження із символічними образами*. Х. Льюїнер називав ці техніки «режисерськими принципами», а їх зміст визначив за допомогою низки промовистих метафор. Так, у межах основного ступеню, коли пацієнт зустрічається в образі із символічними

фігурами, які поводять себе недоброзичливо чи вороже стосовно нього, застосовуються принципи «*годування та насичення*»; «*примирення та ніжних обіймів*». Сенс застосування цих принципів полягає у наступному: терапевт припускає, що ці фігури можуть символізувати певні відщеплені тенденції спонукань і бажань пацієнта, і, отже, на основному ступені потребують скоріше поступової їх інтеграції, ніж, наприклад, втечі від них, чи зустрічних агресивних дій. У зв'язку з цим інтервенції терапевта спрямовуються на пошук пацієнтом засобів приваблення та задоволення символічної фігури (годування, насичення), на основі яких може відбутися примирення і дружній контакт (або ніжні обійми), тобто певна інтеграція.

Відповідно до вищезазначених особливостей мети психотерапії, терапевтичного репертуару, стилю супроводу та властивих йому технік на основному ступені КІП психотерапевт повинен керуватися наступними **психотерапевтичними настановами:**

- забезпечення пацієнта та піклування про нього;
- поступовість у опрацюванні позасвідомого матеріалу пацієнта, починаючи з поверхневих його шарів;
- сприяння асиміляції «ворожих» інтроєктів, що з'являються в образах пацієнта, інтеграції його психіки;
- активізація креативних здібностей пацієнта в процесі кататимних імагінацій, підкріплення його творчих рішень, підбадьорення;
- співучасть і співпереживання пацієнтові, емпатія;
- стриманість у тлумаченні змісту імагінації.

1.2 Середній ступінь

Мета психотерапії. Можна сказати, що загальна мета психотерапії за методом КІП — «розвиток зрілих, самостійних структур Я пацієнта і сприяння його відокремленню від імаго батьків» [13, стор.47] реалізується в основному на середньому ступені, який передбачає більш тривале лікування, зростання складності психотерапевтичних інструментів впливу і —

відповідно — вимог до вмінь і клінічного досвіду психотерапевта.

Х. Льюїнер не вважав середній ступінь КІП самостійним підходом, розглядаючи всю систему кататимно-імагінативного методу як цілісність. Разом з тим, характеризуючи значення середнього ступеня, він говорить про зростання (в зв'язку з розширенням спектру інтервенційних технік) психотерапевтичних можливостей даного ступеня в плані реалізації кризових інтервенцій, роботи з центральними конфліктами, а також здійснення довготривалої психотерапії і впливу, що змінює характер [31].

Психотерапевтичний репертуар середнього ступеня КІП розширюється, у порівнянні з основним ступенем, в наступних напрямках:

а) концентрація уваги пацієнта на певних конфліктних для його психічного життя темах за допомогою стандартних мотивів середнього ступеня. Маючи вузьку структуру, ці мотиви дозволяють здійснювати *фокусування*, тобто встановлювати певний феномен імагінації (зазвичай це фіксований образ) як маніфестацію несвідомого конфлікту. Фокусування використовується для опрацювання як внутрішніх, глибинних, так і гострих актуальних конфліктів; воно є ефективним в роботі з психосоматикою, матеріалом нічних сновидінь, наслідками травмування;

б) *асоціювання* в образі, що пов'язане з наданням більшої індивідуальної свободи пацієнтові в розвитку спонтанного потоку імагінативних картин, ніж це мало місце на основному ступені. Він може тепер вільніше, асоціативно і за власним розсудом рухатися в образі і проявляти себе вербально. Втручання і управління з боку психотерапевта є мінімальним. Такий підхід дозволяє розширити простір для проєкцій пацієнта і прояву його різноманітних, в тому числі і деструктивних, імпульсів. Відповідно асоціативний метод дозволяє здійснювати більш тривалу психотерапію, необхідну для лікування пацієнтів з розладами характеру, межовою організацією особистості тощо,

за умови достатнього досвіду і впевненості у собі фахівця, що проводить психотерапію;

в) *поглиблене пропрацювання в КП і аналіз перенесення/контрперенесення* - техніки, запозичені з психоаналізу, які передбачають більш широке (в порівнянні з основним ступенем) інтерпретування психотерапевтом змісту образів пацієнта, а також реакцій опору і перенесення/контрперенесення. Пояснюючи доцільність застосування даних технік в КП, зокрема поглибленого пропрацювання та інтерпретуючої допомоги терапевта, Х. Льюїнер разом з тим відзначав, що на середньому ступені, як і раніше, більш виправданим є недиригентне заохочення процесів розуміння пацієнтом символічного змісту і його наслідків за допомогою обережних конфронтуючих пропозицій стосовно матеріалу, який має бути проясненим і усвідомленим [16].

Стиль супроводу. На середньому ступені, у порівнянні з основним, супровід пацієнта є менш протекційним і захищаючим, тут здебільшого застосовується *конфронтаційний* стиль та стиль *«асоціативного образу дій»*. Що стосується першого, то він передбачає надання більшої свободи пацієнту, поважається його право на ризик, допускається конфронтація з симптомом, заохочується самостійність і відповідальність в небезпечних ситуаціях. Використовуються наступні техніки поводження із символічними образами («режисерські принципи»): *конфронтація символів, внутрішній провідник*. Техніка *«конфронтація символів»* є одним із основних засобів для опрацювання інфантильних об'єктних стосунків. Конфронтація в образі здійснюється зазвичай із недобррозичливими або ворожими символічними фігурами, які можуть бути викликані відповідними темами мотивів або з'явитися спонтанно. Суть техніки конфронтації полягає у детальному розгляданні недобррозичливої фігури та інтер'єру, в якому вона з'явилась, опису емоційного фону, що супроводжує картину. При цьому нерідко вивільняються сильні афекти, що переживаються пацієнтом у всій їх повноті. В результаті відбувається нейтралізація символічної фігури через її послаблення або трансформацію таким чином, що вона втрачає

свою загрозливість, недобррозичливість, ворожість. Стосовно другої техніки, то провідник може з'явитись в образі пацієнта спонтанно або бути індукованим терапевтом. Зазвичай це позитивна символічна фігура, яка допомагає пацієнтові в образі: може щось радити, сприяти у доланні перешкод та віднайденні креативних рішень, спонукати до дій. Фігура провідника нерідко символічно пов'язана з образом психотерапевта, який у внутрішньому світі пацієнта представлений як інтроєкт.

Застосовуючи конфронтаційний стиль, терапевт керується наступними **психотерапевтичними настановами**:

- підтримка індивідуальної свободи пацієнта в розвитку імагінативних картин і вербалізації їхнього змісту, а також у творчих пошуках і рішеннях;
- орієнтація на фокусування конфліктів і конфронтацію пацієнта з патологічними патернами поведінки і неінтегрованими частинами особистості;
- створення можливостей для прояву експансивних, в тому числі деструктивних імпульсів пацієнта, вираження ним негативних емоцій і почуттів;
- сприяння інтеграції психіки пацієнта на основі к
- опівучасть і співпереживання пацієнтові, емпатія;
- орієнтація на поглиблене пропрацювання і роботу з перенесенням.

Інший р характерний для середнього ступеню стиль супроводу — стиль «асоціативного образу дій» є близьким до процесу вільного асоціювання в психоаналізі. Йому властиве мінімальне структурування (аж до нуля-структурування), надання пацієнту високої міри свободи, покладання на його самостійність і відповідальність. Разом з тим терапевт не втрачає контакту з пацієнтом, позначаючи свою присутність і увагу до процесу імагінації короткими словами та звуками: «Мг», «Так» тощо, інколи уточнюючими питаннями, повторенням останніх слів пацієнта, репліками, що підтримують, розкривають перспективу.

Застосовуючи даний стиль, терапевт керується такими психотерапевтичними настановами:

- максимальне розширення простору для проєкцій пацієнта, підтримання його індивідуальної свободи в розвитку імагінативних картин, творчих пошуках, рішеннях і діях;
- допущення появи загрозливих, небезпечних ситуацій, в яких діють «ворожі» символічні фігури;
- толерантне ставлення до прояву експансивних, агресивних (в тому числі аутоагресивних) імпульсів пацієнта;
- повсякчасне оцінювання ступеню небезпеки для пацієнта (у зв'язку з вивільненим страхом та іншими негативними почуттями) та доречне втручання для дозування його переживань з тим, щоб їхній зміст міг бути інтегрованим;
- налаштування терапевта на необхідність терпіння, виявлення достатньої впевненості, мужності і здатності витримувати самому небезпечні для пацієнта ситуації в образі;
- співучасть і співпереживання пацієнтові, емпатія;
- орієнтація на поглиблене пропрацювання і роботу з перенесенням.

1.3. Вищий ступінь

Мета психотерапії. Вищий ступінь КПП, з одного боку, пов'язаний з опрацюванням глибинних архаїчних змістів психіки, з іншого — це екзистенційний рівень, тут ми стикаємося з проблемами розвитку творчого потенціалу особистості, її стосунками з основними екзистенціалами, трансцендентним. Відомо, що Х. Льюїнер був дуже обережний стосовно як введення вищого ступеню в план навчання методу КПП, так і використання його на практиці, вважаючи, що в системі вищого ступеня можуть працювати тільки дуже досвідчені КПП-терапевти, добре підготовлені як у галузі кататимно-імагінативної психотерапії, так і психоаналізу [13; 17]

Психотерапевтичний репертуар вищого ступеня є найбільш широким, оскільки додатково до відомих вже інтервенційних технік основного і середнього ступенів тут використовуються:

а) спеціальні мотиви вищого ступеня, яким властива як широка, так і вузька структура. Мотиви спрямовані на розвиток сили уяви, креативності у розв'язанні існуючих проблем, розвиток та диференціацію Я-функцій; пропрацювання жорстких обмежень Супер-Его. Мотиви вищого ступеня також сприяють формуванню свідомого ставлення до глибинного архаїчного змісту психіки; пропрацюванню екзистенційних тем і трансцендентних смислів;

б) більш тісна комбінація методу КПП з техніками традиційного психоаналізу (розширення розуміння і тлумачення образів за рахунок вербалізуючої психоаналітичної техніки, пропрацювання опору і захистів, аналіз перенесення і контрперенесення і т.д.).

Стиль супроводу. На вищому ступені КПП переважно застосовуються вже описані конфронтаційний стиль та стиль «асоціативного образу дій». При цьому, порівняно із середнім ступенем, може мати місце підсилення конфронтації з метою опрацювання глибоко витіснених агресивних імпульсів пацієнта і пов'язаних з ними емоцій. В той же час на вищому ступені пацієнту дається ще більше свободи і права ризикувати, в тому числі право на те, щоб «померти і народитися». Для здійснення такого роду супроводу використовуються, за Х. Льойнером, наступні режисерські принципи: «вимотати і доконати» та «магічні рідини». Стосовно першого з цих принципів, то терапевт, застосовуючи його, підхоплює сильні агресивні імпульси пацієнта (анально- та орально- садистичного характеру) і дає їм розвинутися в імагінативних пробних діях. Символічні фігури доводяться пацієнтом певною послідовністю дій до стану виснаження, в результаті чого врешті-решт відбувається нейтралізація їх ворожості. Х. Льойнер застерігав проти використання цього принципу щодо важливих об'єктних репрезентацій — значимих фігур, таких, як батьки, інші рідні

люди, тому що це може викликати почуття провини та збільшувати напруження в реальному спілкуванні з близькими або асоціюватись з актами аутоагресії. Стосовно іншого принципу — «магічних рідин», то Х. Льюїнер виокремив його в результаті спостережень за спонтанним використанням в сновидіннях наяву таких рідин, як *вода, слина, материнське молоко, сеча* для цілющої дії у випадках психосоматичних порушень, розладів, або для нейтралізації «ворожих» символічних фігур. Х.Льюїнер зазначав, що раціонально пояснити дію цих рідин неможливо і проводив у цьому випадку паралелі із засобами натуропатії і магічних практик [31; 32].

Отже, **психотерапевтичні настанови**, якими керується терапевт, застосовуючи даний стиль супроводу, можна сформулювати наступним чином:

- орієнтація на посилення конфронтації;
- забезпечення умов для виходу та опрацювання глибоко витіснених агресивних імпульсів пацієнта і пов'язаних з ними емоцій і почуттів;
- сприяння інтеграції його психіки на основі принципів конфронтації, стомлення і ослаблення символічних фігур в перспективі їх трансформації;
- створення умов для прояву і здійснення індивідуальної свободи пацієнта в розвитку імагінативних сюжетів, заохочення його творчих пошуків, в тому числі ризикованих рішень і дій;
- сприяння розвитку особистісного потенціалу пацієнта у сенсі пропрацювання стосунків з основними екзистенціалами, трансцендентним;
- співучасть і співпереживання пацієнтові, емпатія;
- орієнтація на поєднання кататимно-імагінативної психотерапії з психоаналізом.

Таким чином, проведений вище теоретичний аналіз показав:

1. Переконливість дидактичних міркувань Х. Льюйнера стосовно доцільності поділу всієї системи кататимно-імагінативної психотерапії на ступені : психотерапевту-початківцю та його клієнту легше і безпечніше якийсь час перебувати на рівні основного ступеня з його «щадним» кліматом і структурованими формами роботи.

2. Істотну зміну і ускладнення інструментів впливу в КПП з просуванням від основного до вищого ступеню.

3. Функціональну навантаженість та ієрархічність простору трьох ступенів КПП, в якому, на наш погляд, присутні як дидактико-технічні, так і дидактико-виховні аспекти.

2. Формування особистості фахівця у просторі трьох ступенів кататимно-імагінативної психотерапії.

Х. Льюйнер, підкреслюючи ідейну спорідненість концепції КПП з теоріями класичного і сучасного психоаналізу, а також феноменологічну близькість КПП до деяких напрямів психотерапії, що використовують імагінації в лікувальному процесі, неодноразово акцентував разом з тим самостійність КПП як оригінального методу, що має свою особливу специфіку [11; 13].

Видається в зв'язку з цим, що, вибудовуючи складну ієрархічну систему КПП з метою кращого розуміння і засвоєння методу, Х. Льюйнер керувався при цьому певними уявленнями стосовно професійних і особистісних якостей фахівця з КПП, процесу його становлення, необхідних для цього умов, вимог до його знань, навичок, переконань тощо. Деякі важливі аспекти цих уявлень експліковано автором методу в його роботах, про інші ми можемо міркувати на основі висловлювань його учнів і послідовників [2; 4; 23]. Однак низка питань, пов'язаних з теорією трьох ступенів КПП взагалі та професійною і особистісною підготовкою фахівця у цьому просторі зокрема, залишаються не проясненими [5].

Подальший текст являє собою спробу розглянути деякі питання особистісного розвитку фахівця-початківця у процесі підготовки з КПП, беручи до уваги ту обставину, що, окрім оволодіння теорією і техніками методу за поступеним принципом, паралельно він здобуває також власний досвід як клієнт в КПП. В якості методологічного інструменту для розуміння процесів розвитку особистості фахівця у просторі трьох ступенів був використаний феноменологічний підхід.

Відповідно до цього підходу ми спробували «побачити» феномен трьох ступенів так, як він себе проявляє *безпосередньо* в практиці, тобто спробували відчувати, що *змістовно-значуще для особистості* людини відбувається на початку — основний ступінь і далі — на середньому і вищому ступенях кататимно-імагінативної психотерапії. Виникло припущення, що ці змістовно-значущі події якимось пов'язані з трьома складовими КПП (ресурсною, конфліктною і творчою), описаними в роботах Х. Льюїнера та його послідовників [1; 4; 13; 17]. Ресурсна складова сприяє задоволенню архаїчних потреб особи — нарцистичних, оральних, анальних, едипальних; конфліктна — дозволяє виявляти та пропрацьовувати актуальні і латентні конфлікти пацієнта; творча складова проявляється в розвитку сили уяви людини та її креативності у розв'язанні існуючих проблем. Отже, як бачимо, три складові КПП розглядаються у вищевказаних працях як певні напрями роботи та діючі фактори психотерапії. Нам же здалося цікавим і важливим розглянути виокремлені три складові КПП під кутом зору їхніх функцій на основному, середньому і вищому ступенях, поміркувати про ту роль, яку вони виконують на кожному із них, або, краще сказати, у міру просування психотерапевтичного процесу, у міру поступового розвитку особистості в ході психотерапії за методом КПП.

Що в цьому контексті відбувається на основному ступені КПП? З одного боку, тут відбувається ніби «інвентаризація» Я клієнта, створюється «карта» його особистості — через переживання, усвідомлення себе і своїх бажань, їх диференціацію. Виявляються стійкі, безпечні ділянки «території» особистості і «провалля», «дірки», які викликають тривогу. З

іншого боку, і це головне, що відбувається на основному ступені, — має місце інтенсивне ресурсне «підживлення» особи через символічне задоволення її архаїчних потреб (насамперед нарцистичних і оральних), що може здійснюватися шляхом спонтанної чи індукованої регресії з уявланням сцен, де панує атмосфера захищеності, безпеки, достатку. Ця складова КІП, на наш погляд, є змістовно найбільш значущою для особистості клієнта на основному ступені, дві інші (конфліктна і творча) виконують тут швидше допоміжні, технічні функції. Цьому сприяє і стиль супроводу, описаний вище, — протекційний, обережний, такий, що підтримує, оберігає. Співучасть і емпатійність терапевта, притаманні такому стилю, створюють умови для певного «симбіозу» з клієнтом, що полегшує процес регресії і можливості задоволення архаїчних потреб.

У разі, якщо терапія закінчується на основному ступені, психотерапевтична робота, спрямована на задоволення архаїчних потреб клієнта, забезпечує його ресурсне підкріплення, може компенсувати і, навіть, коригувати певною мірою дефіцит розвитку [1; 4]. В результаті він відчуває себе краще, сильніше, його симптоми, як правило, слабшають, до нього повертається працездатність. Якщо ж психотерапія триває, то виконана робота готує клієнта морально і енергетично до того, щоб йти далі, працювати з небезпечними ділянками особистісної території, «проваллями», тобто створюються умови для переходу на наступній рівень роботи, відповідний середньому ступеню КІП.

Змістовно-значимі події для особистості клієнта на середньому ступені — робота з актуальними і латентними конфліктами, які відповідають провідним переживанням його психічного життя. Така робота стає можливою завдяки здатності психіки до створення в уяві «містку» між симптомом та конфліктом, що уможливорює перехід від символічного уявлення ядра конфлікту до його пропрацювання і усвідомлення [1; 4; 7]. Отже, конфліктна складова є головною на середньому ступені, ресурсна і творча — додатковими, фоновими.

Стиль супроводу психотерапевта в зв'язку з цим — конфронтаційний, в деяких випадках навіть провокативний.

Клієнту дається більше свободи, підвищується його самостійність і самовідповідальність. Основне, що характеризує стиль супроводу на середньому ступені КП, — це поступовий перехід від оберігаючого стилю основного ступеня до супроводжувачого стилю середнього ступеня (згадаємо, що однією із важливих технік супроводу на цьому ступені є *внутрішній провідник*), рух від «симбіозу» до сепарації.

В результаті цілеспрямованої роботи з конфліктом на середньому ступені актуалізується справжня індивідуальна структура психіки клієнта, відбувається інтеграція частин його Я, долається залежність від батьківських фігур і соціального оточення. Однак, горизонт дійсно зрілої особистості вимальовується, певно, тільки на вищому ступені.

Що відбувається на цьому ступені КП? По-перше, тут продовжується робота з опрацювання конфліктів. Завдяки відповідним технікам поводження з символічними образами посилюється конфронтація, забезпечується вихід глибоко витіснених агресивних імпульсів клієнта та пов'язаних з ними емоцій і почуттів, відбувається інтеграція його психіки на основі принципів конфронтації, стомлення і ослаблення символічних фігур в перспективі їх опрацювання і трансформації. По-друге, і це головне, *змістовно-значущою складовою на вищому ступені стає творча складова*. Якщо на основному і середньому ступенях творча складова виявлялася в креативному розкритті, розвитку уяви і фантазії, збагаченні поведінкового репертуару, то на вищому ступені має місце творчість в сенсі розвитку особистісного потенціалу, творення особою самої себе. Недарма мотиви цього ступеню пов'язані з темами народження, смерті, розуміння, любові і т.д. (Кажучи це, ми, звичайно, розуміємо, що справа не в самих по собі мотивах, а в етапі психотерапії, коли ці теми стають актуальними). Вищий ступінь — це екзистенційний рівень, прощання зі своїм колишнім образом і вихід на потенціал особистісного розвитку і перетворення, на формування стосунків із основними екзистенціалами, трансцендентним [7].

Стиль супроводу на вищому ступені КП набуває нової якості, пов'язаної з описаним процесом вищої творчості. З одного

боку, він конфронтаційний, з іншого, — такий, що ініціює, заохочує свободу, ризик, прагнення до самовизначення, зростання, реалізації свого потенціалу.

Оскільки на вищому ступені триває робота з актуальними і латентними конфліктами, серед завдань психотерапевта залишаються завдання із фокусування конфлікту, конфронтації пацієнта з патологічними особистісними структурами і патернами поведінки, інтеграції його психіки, здійснювані на основі все більш вільного використання інтерпретацій, роботи з опором, захистами, перенесенням. Разом з тим з'являються, як нам уявляється, і нові завдання, відповідні викладеному вище розумінню творчої складової на вищому ступені КП. Відзначимо їх особливу складність, оскільки в функції психотерапевта на цьому етапі входить:

- допомогти клієнтові переглянути відносини з «колишнім світом», його межі, умовності, образ себе;
- створити умови для формування його особистої волі у самоздійсненні в новій якості — як особистості, що реалізується відповідно до своїх власних принципів і цінностей;
- сприяти формуванню прагнення особи до відповідальної свободи, звільнення від «підпор», що віджили своє, в тому числі і психотерапевтичних.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, розгляд функціональної структури трьох ступенів кататимно-імагінативної психотерапії під кутом зору формування у цьому просторі професійних і особистісних якостей фахівця показав, по-перше, переконливість дидактичних міркувань Х. Льюїнера стосовно доцільності поділу всієї системи кататимно-імагінативної психотерапії на ступені (основний, середній, вищий): психотерапевту-початківцю та його клієнту легше і безпечніше якийсь час перебувати на рівні основного ступеня з його «щадним» кліматом і структурованими формами роботи. По-друге, очевидною є істотна зміна і ускладнення інструментів психотерапевтичного впливу в КП з

просуванням від основного до вищого ступеню. По-третє, виявлена функціональна навантаженість та ієрархічність простору трьох ступенів дозволила припустити, що у ньому присутні не лише дидактико-технічні, але й дидактико-виховні аспекти, зокрема пов'язані із розвитком особистості фахівця — початківця у методі КПП.

Розгляд триступеневої системи КПП під кутом зору змістовно-значущих для особистості такого фахівця подій (як кандидата, що опановує метод і здобуває при цьому свій власний досвід у ньому як клієнт) показав, що на кожному із ступеней ці події мають своє особливе розгортання і змістовне наповнення, якому відповідають психотерапевтичні інструменти впливу. Разом з тим і організаційно, і змістовно усі ступені КПП взаємопов'язані, і кожний з них готує ґрунт для розгортання подій наступного ступеня.

Виконуючи завдання кожного із ступенів КПП, терапевт і клієнт практично можуть зупинитися на будь-якому етапі роботи, однак вектор розвитку особистості в психотерапії за методом КПП передбачає її рух не тільки на рівні психологічної структури (основний і середній ступені КПП), але й на рівні екзистенційно-онтологічному(вищий ступінь КПП).

Підсумовуючи, акцентуємо, що здійснений нами у дослідницьких цілях послідовний розгляд основного, середнього та вищого ступенів КПП не означає, звичайно, що в реальній практиці роботи з клієнтами обов'язковим правилом є «відпрацювання» спочатку мотивів основного ступеню КПП, далі середнього і вищого. Буває, що клієнту вже на перших зустрічах у відповідності з його запитом, рівнем організації особистості і завданнями психотерапії доцільно запропонувати мотиви середнього ступеню чи, навіть, вищого і, навпаки, на просунутих етапах психотерапії можуть бути корисними мотиви і техніки основного ступеня. В цьому виявляється цілісність системи кататимно-імагінативного методу, що неодноразово підкреслював автор методу Х. Льюїнер.

Як **перспективу** досліджень з цього напрямку розглядаємо подальше вивчення питань формування професіонала-

психотерапевта у ході підготовки з КПП (здобуття майбутнім фахівцем спеціальних знань, методичних вмій та навичок, розвиток його особистісних якостей, морально-етичних переконань тощо) за тими стандартами, що прийняті в європейській психотерапевтичній спільноті.

Список використаних джерел

1. Барке У. Психотерапия действует — посредством чего помогает кататимно-имагинативная психотерапия? Размышления о действующих факторах психотерапию / Ульрих Барке // Кататимно-имагинативная психотерапия как психодинамическая образная психотерапия / Ульрих Барке. — Москва : Издательский дом «Атмосфера», 2008. — С. 61—79.
2. Вильке Э. Стили проведения психотерапевтической работы в символдраме / Эберхард Вильке // Типология личности в символдраме и других методах психотерапии. Сборник научных работ / Эберхард Вильке. — Ставрополь: Графа, 2009. — С. 6-13.
3. Гребінь Л. О. Феномен поваги/неповаги як соціокультурний чинник надання психотерапевтичної допомоги в структурно-психодинамічному підході. Глава 9 // Методичні рекомендації щодо врахування соціокультурних чинників в теорії та практиці психотерапевтичної допомоги особистості / [за редакцією З. Г. Кисарчук]. — Кіровоград: «ІМЕКС-ЛТД», 2013. — С. 137-152.
4. Кататимно-имагинативная психотерапия как психодинамическая образная психотерапия: Сборник статей / Под ред. Садальской Е.В. — Вып. 1. — М.: Издательский дом «Атмосфера», 2008. — с. 10-25.
5. Кисарчук З. Г. Теоретико-методологические предпосылки выделения трех ступеней в символдраме / З. Г. Кисарчук // Актуальні проблеми психології [Т.3: Консультативна психологія і психотерапія]: Зб.наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [За ред. С.Д. Максименка, З.Г. Кисарчук]. — К. : Видавництво «Міланік», 2007. — С.147-157.
6. Кисарчук З. Г., Юрченко Т. П. Символдрама в украинской

- практической психологии. — Практична психологія в контексті культур: Збірник праць / Відп. ред. З. Г. Кісарчук. — Київ: Ніка-Центр, 1998.
7. Кісарчук З. Г., Гребінь Л. О. Метод кататимно-імагінативної психотерапії в контексті особливостей його викладання / З. Г. Кісарчук, Л. О. Гребінь // Актуальні проблеми психології Т. III : Консультаційна психологія і психотерапія: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. Максименка С. Д. — Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; — Вінниця : ФОП Рогальська І. О. , 2017. — Вип. 13. Консультаційна психологія і психотерапія. — С. 203-255 с.
  8. Кісарчук З. Г., Лазос Г. П. Модель корекції негативних переживань підлітків засобами кататимно-імагінативної психотерапії як глибинно зорієнтованого методу / З. Г. Кісарчук, Г. П. Лазос // Актуальні проблеми психології [Т.3 : Консультаційна психологія і психотерапія] : зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. : С. Д. Максименка, З. Г. Кісарчук. — К. : Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України; Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. — Вип.7. — С. 189-211.
  9. Кісарчук З. Теоретичні та технологічні аспекти застосування сучасних методів психодинамічної парадигми у вітчизняних соціокультурних умовах // Актуальні проблеми психології. Том III. : Консультаційна психологія і психотерапія : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / За ред. Максименка С.Д. — Інститут психології ім.Г.С.Костюка НАПН України; — К.: Логос, 2014. — Вип.10. — С.5-20.
  10. Кісарчук З. Г., Гребінь Л. О., Омельченко Я. М. Кататимно-імагінативна психотерапія / З. Г. Кісарчук, Л. О. Гребінь. Я. М. Омельченко // Основи психотерапії : навч.посіб. / В. І. Банцер, Л. О. Гребінь, З. В. Гривул [та інш.] ; під заг. ред. К. В. Седих, О. О. Фільц, Н. Є. Завацька. — Полтава : Алчевськ : ЦПК, 2013. — 329 с. — С. 73-97.
  11. Кісарчук З. Г., Гребінь Л. О., Омельченко Я. М. Кататимно-імагінативна психотерапія як метод допомоги

постраждалим дітям/ З. Г. Кісарчук, Л. О. Гребінь. Я. М. Омельченко //Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, І.М. Біла,. Г. П. Лазос ; за ред. З. Г. Кісарчук. — К.: Логос. — 2016. — 232 с.

12. Кісарчук З., Лазос Г. Кататимно-імагінативна психотерапія: теоретичні та технологічні аспекти застосування у вітчизняному психотерапевтичному просторі // Теорії і технології застосування сучасних підходів до психотерапії у вітчизняних соціокультурних умовах: монографія / З.Г.Кісарчук, Я.М.Омельченко, Г.П.Лазос та ін.; за ред. З.Г.Кісарчук. — К. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. С. 8-37.
13. Комментированный конспект семинара первой степени символдрамы по Х. Лёйнеру. — В кн.: Символдрама. Сборник научных трудов / под ред. Я. Л. Обухова, В. А. Поликарпова. Минск, 2001.
14. Лазос Г.П. Соціокультурна специфіка у використанні в роботі з підлітками символдраматичного тесту-мотиву «Три дерева» // Теорії і технології застосування сучасних підходів до психотерапії у вітчизняних соціокультурних умовах: монографія / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г.П.Лазос та ін.; за ред. З.Г.Кісарчук. — К. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. С. 38-58
15. Лёйнер Х. Основы глубинно-психологической символики // Символдрама. Сборник научных трудов / Под ред. Я.Обухова, В.Поликарпова. Мн.: Европейский гуманитарный университет, 2001. — С. 246-269.
16. Лёйнер Х. Средняя степень символдрамы. Введение: оценка значения средней степени / Х. Лёйнер // Символдрама. Запорожье. Издательский дом «Креамист» — 2010. — С. 4-8.
17. Лёйнер, Ханскарл: Кататимное переживание образов: Основная степень; Введение в психотерапию с использованием техники сновидений наяву; Семинар. — М.: Эйдос, 1996. — 253 с.

18. Печій П. Символдрама в кризовій інтервенції / Петро Печій // Форум психіатрії та психотерапії. — Том 7. — Львів, 2012. — С. 84-89
19. Програма підготовки фахівців за напрямом: "Психодинамічна психотерапія з використанням кататимних імагінацій" [Електронний ресурс] / Кісарчук З., Гребінь Л. — Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/404953356199183/1808840482477123/>
20. Садальская Е. Перспективы развития кататимно-имагинативной психотерапии: от сновидений наяву к психодинамической образной психотерапии // Кататимно-имагинативная психотерапия как психодинамическая образная психотерапия: Сборник статей / Под ред. Садальской Е.В. — Вып. 1. — М.: Издательский дом «Атмосфера», 2008. С. 61-79
21. Символдрама. Сборник научных трудов / под ред. Я. Л. Обухова, В. А. Поликарпова. Минск, 2001.
22. Хенниг Х. О динамике слова и образа в аналитическом процессе — размышления об определении места кататимно-имагинативной психотерапии (КИП) // Кататимно-имагинативная психотерапия как психодинамическая образная психотерапия: Сборник статей / Под ред. Садальской Е.В. — Вып. 1. — М.: Издательский дом «Атмосфера», 2008. С. 61-79
23. Хенниг Х., Фикенчер Е., Барке У., Розендаль. Отношения и терапевтические имажинации. Кататимно-имагинативная психотерапия как психодинамический процесс, 2010.
24. Хорн Г., Шесть этапов развития ребенка в зеркале символдрамы. (Выступление на Международном симпозиуме по проблемам психотерапии и профилактики психических нарушений у подростков, г. Калуга, октябрь 1997 г.) // Символ и Драма. Сборник статей. — Харьков: Регион-информ, 2000, № 1 (1), — С. 18-32
25. Шевченко Н.Ф. Психологічна допомога хронічно соматичним хворим: досвід використання методу символдрами // Актуальні проблеми психології. Том. 3.:

- Консультативна психологія і психотерапія: Зб. Наукових праць Інституту психології ім.Г.С.Костюка АПНУ / За ред. Максименка С.Д., Кісарчук З.Г. — Ніжин: МІЛАНІК, 2007. — Вип.4. С.194-202
26. Шльонська О.О. Використання кататимно-імагінативної психотерапії в роботі з батьківською групою // О.О.Шльонська // Актуальні проблеми психології. Том III. : Консультативна психологія і психотерапія : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / За ред. Максименка С. Д. — Інститут психології ім.Г.С.Костюка НАПН України; — Видавець Лисенко М.М., 2007. — Вип.4. — С.225-235.
  27. Шумакова Л.П. Кататимне переживання образів як метод психодіагностики та психокорекції сімейних стосунків // Актуальні проблеми психології. Том III.: Консультативна психологія і психотерапія : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / За ред. Максименка С.Д. — Інститут психології ім.Г.С.Костюка НАПН України; — Міленіум, 2003. — Вип.2. — С. 138-145.
  28. Bahrke U., W. Rosendahl Psychotraumatologie und Katathym-imaginative Psychotherapie U. Bahrke, W. Rosendahl (Hrsg.) 2001 Pabst, Lengerich
  29. Horn, Sannwald, Wienand Katathym Imaginative Psychotherapie mit Kindern und Jugendlichen. 2006 Ernst Reinhardt Verlag München Basel
  30. Kottje-Birnbacher, L. (1987): Gruppentherapie mit dem Katathymen Bilderleben. Tiefenpsychologische Arbeit und strukturierende technische Parameter. Prax Psychother Psychosom 32, 35-45
  31. Leuner H. Lehrbuch des Katathymen Bilderleben, Huber, Bern 3. – 1994.
  32. Leuner H. Lehrbuch des Katathym-imaginativen Psychotherapie: Grundstufe, Mittelstufe, Oberstufe. 3 korr. Und erw. Aufl. Bern; Gottingen; Toronto; Seattle: Huber, 1994
  33. Sediak Franz Neue Wege – neue Motive in der KIP// Imagination, Nr. 3/1995 S.5-19.

34. Wilke, E., Kottje-Birnbacher, L., und H. Leuner (Hg.): Das Katathyme Bilderleben in der psychosomatischen Medizin. Huber, Bern // Bern, Hans Huber [bes. S 64f.]. – 1990.

References transliterated

1. Barke U. Psikhoterapiya deystvuyet — posredstvom chego pomagayet katatimno-imaginativnaya psikhoterapiya? Razmyshleniya o deystvuyushchikh faktorakh psikhoterapiyu / Ul'rikh Barke // Katatimno-imaginativnaya psikhoterapiya kak psikhodinamicheskaya obraznaya psikhoterapiya / Ul'rikh Barke. — Moskva : Izdatel'skiy dom «Atmosfera», 2008. — S. 61—79.
2. Vil'ke E. Stili provedeniya psikhoterapevticheskoy raboty v simvoldrame / Eberkhard Vil'ke // Tipologiya lichnosti v simvoldrame i drugih metodakh psikhoterapii. Sbornik nauchnykh rabot / Eberkhard Vil'ke. — Stavropol': Grafa, 2009. — S. 6-13.
3. Grebín' L. O. Fenomen povagi/nepovagi yak sotsiokul'turniy chinnik nadannya psikhoterapevtichnoï dopomogi v strukturno-psikhodinamíchnomu pídkhodí. Glava 9 // Metodichní rekomendatsií shchodo vrakhuvannya sotsiokul'turnikh chinnikív v teoríi ta praktisi psikhoterapevtichnoï dopomogi osobistostí / [za redaktsiêyu Z. G. Kísarchuk]. — Kírovograd: «ÍMEKS-LTD», 2013. — S. 137-152.
4. Katatimno-imaginativnaya psikhoterapiya kak psikhodinamicheskaya obraznaya psikhoterapiya: Sbornik statey / Pod red. Sadal'skoy Ye.V. — Vyp. 1. — M.: Izdatel'skiy dom «Atmosfera», 2008. — s. 10-25.
5. Kísarchuk Z. G. Teoretiko-metodologicheskkiye predposylki vydeleniya trekh stupeney v simvoldrame / Z. G. Kísarchuk // Aktual'ní problemi psikhologii [T.3: Konsul'tativna psikhologiya í psikhoterapiya]: Zb.nauk. prats' Ínstitutu psikhologii ímení G. S. Kostyuka NAPN Ukraíni / [Za red. S.D. Maksimenka, Z.G. Kísarchuk]. — K. : Vidavnitstvo «Mílaník», 2007. — S.147-157.
6. Kísarchuk Z. G., Yurchenko T. P. Simvoldrama v ukrainskoy prakticheskoy psikhologii. — Praktichna psikhologiya v

kontekstí kul'tur: Zbírnik prats' / Vidp. red. Z. G. Kísarchuk. — Kiív: Níka-Tsentr, 1998.

7. Kísarchuk Z. G., Grebín' L. O. Metod katatimno-ímagínativnoí psikhoterapií v kontekstí osoblivostey yogo vikladannya / Z. G. Kísarchuk, L. O. Grebín' // Aktual'ní problemi psikhologii T. III : Konsul'tativna psikhologíya í psikhoterapiya: Zbírnik naukovikh prats' Ínstitutu psikhologii ímení G. S. Kostyuka NAPN Ukraíni / Za red. Maksimenka S. D. — Ínstitutu psikhologii ímení G. S. Kostyuka NAPN Ukraíni; — Vínitsya : FOP Rogal's'ka Í. O. , 2017. — Vip. 13. Konsul'tativna psikhologíya í psikhoterapiya. — S. 203-255 s.
8. Kísarchuk Z. G., Lazos G. P. Model' korektsíy negativnikh perezhivan' pídlítkív zasobami katatimno-ímagínativnoí psikhoterapií yak glibinno zoriéntovanogo metodu / Z. G. Kísarchuk, G. P. Lazos // Aktual'ní problemi psikhologii [T.3 : Konsul'tativna psikhologíya í psikhoterapiya] : zb. naukovikh prats' Ínstitutu psikhologii ímení G. S. Kostyuka NAPN Ukraíni / za red. : S. D. Maksimenka, Z. G. Kísarchuk. — K. : Ín-t psikhologii ímení G. S. Kostyuka NAPN Ukraíni; Vidavets' PP Lisenko M. M., 2010. — Vip.7. — S. 189-211.
9. Kísarchuk Z. Teoretichní ta tekhnologíchní aspekti zastosuvannya suchasnikh metodív psikhodinámichnoí paradigmi u vítchiznyanikh sotsíokul'turnikh umovakh // Aktual'ní problemi psikhologii. Tom III. : Konsul'tativna psikhologíya í psikhoterapiya : Zbírnik naukovikh prats' Ínstitutu psikhologii ímení G.S.Kostyuka NAPN Ukraíni / Za red. Maksimenka S.D. — Ínstitut psikhologii ím.G.S.Kostyuka NAPN Ukraíni; — K.: Logos, 2014. — Vip.10. — S.5-20.
10. Kísarchuk Z. G., Grebín' L. O., Omel'chenko YA. M. Katatimno-ímagínativna psikhoterapiya / Z. G. Kísarchuk, L. O. Grebín'. YA. M. Omel'chenko // Osnovi psikhoterapií : navch.posíb. / V. Í. Bantser, L. O. Grebín', Z. V. Grívil [ta ínsh.] ; pídzag. red. K. V. Sedikh, O. O. Fíl'ts, N. Ê. Zavats'ka. — Poltava : Alchevs'k : TSPK, 2013. — 329 s. — S. 73-97.
11. Kísarchuk Z. G., Grebín' L. O., Omel'chenko YA. M. Katatimno-ímagínativna psikhoterapiya yak metod dopomogi postrazhdalim dítyam/ Z. G. Kísarchuk, L. O. Grebín'. YA. M. Omel'chenko //Psikhologíchna dopomoga dítyam u krízovikh situatsíyakh: metodi í tekhníki : metodichniy posíbnik / Z. G.

- Kísarchuk, YA. M. Omel'chenko, Í.M. Bila., G. P. Lazos ; za red. Z. G. Kísarchuk. — K.: Logos. — 2016. — 232 s.
12. Kísarchuk Z., Lazos G. Katatimno-ímagínativna psikhoterapiya: teoretichní ta tekhnologíchní aspekti zastosuvannya u víтчiznyanomu psikhoterapevtichnomu prostóri // Teorií í tekhnologii zastosuvannya suchasnikh pídkhodív do psikhoterapií u víтчiznyanikh sotsiokul'turnikh umovakh: monografiya / Z.G.Kísarchuk, YA.M.Omel'chenko, G.P.Lazos ta ín.; za red. Z.G.Kísarchuk. — K. — Kírovograd : Ímeks-LTD, 2014. S. 8-37.
  13. Kommentirovanny konspekt seminaru pervoy stupeni simvoldramy po KH. Loyneru. — V kn.: Simvoldrama. Sbornik nauchnykh trudov / pod red. YA. L. Obukhova, V. A. Polikarpova. Minsk, 2001.
  14. Lazos G.P. Sotsiokul'turna spetsifika u vikoristanní v robotí z pídlítkami simvoldramatichnogo testu-motivu «Tri dereva» // Teorií í tekhnologii zastosuvannya suchasnikh pídkhodív do psikhoterapií u víтчiznyanikh sotsiokul'turnikh umovakh: monografiya / Z. G. Kísarchuk, YA. M. Omel'chenko, G.P.Lazos ta ín.; za red. Z.G.Kísarchuk. — K. — Kírovograd: Ímeks-LTD, 2014. S. 38-58
  15. Loyner KH. Osnovy glubinno-psikhologicheskoy simvoliki // Simvoldrama. Sbornik nauchnykh trudov / Pod red. YA.Obukhova, V.Polikarpova. Mn.: Yevropeyskiy gumanitarnyy universitet, 2001. — S. 246-269.
  16. Loyner KH. Srednyaya stupen' simvoldramy. Vvedeniye: otsenka znacheniya sredney stupeni / KH. Loyner // Simvoldrama. Zaporozh'ye. Izdatel'skiy dom «Kreamist» — 2010. — S. 4-8.
  17. Loyner, Khanskarl: Katatimnoye perezhivaniye obrazov: Osnovnyaya stupen'; Vvedeniye v psikhoterapiyu s ispol'zovaniyem tekhniki snovideniy nayavu; Seminar. — M.: Eydos, 1996. — 253 s.
  18. Pechiy P. Simvoldrama v krizoviy ínterventsii / Petro Pechiy // Forum psikhíatrií ta psikhoterapií. — Tom 7. — L'viv, 2012. — S. 84-89
  19. Programa pídgotovki fakhívtsív za napryamom: "Psikhodinamíchna psikhoterapiya z vikoristannyam katatimnikh ímagínatsiy" [Yelektronniy resurs] /Kísarchuk Z.,

Grebín' L. — Rezhim dostupu:
<https://www.facebook.com/groups/404953356199183/1808840482477123/>

20. Sadal'skaya Ye. Perspektivy razvitiya katatimno-imaginativnoy psikhoterapii: ot snovideniy nayavu k psikhodinamicheskoy obraznoy psikhoterapii // Katatimno-imaginativnaya psikhoterapiya kak psikhodinamicheskaya obraznaya psikhoterapiya: Sbornik statey / Pod red. Sadal'skoy Ye.V. — Vyp. 1. — M.: Izdatel'skiy dom «Atmosfera», 2008. S. 61-79
21. Simvoldrama. Sbornik nauchnykh trudov / pod red. YA. L. Obukhova, V. A. Polikarpova. Minsk, 2001.
22. Khennig KH. O dinamike slova i obraza v analiticheskom protsesse — razmyshleniya ob opredelenii mesta katatimno-imaginativnoy psikhoterapii (KIP) // Katatimno-imaginativnaya psikhoterapiya kak psikhodinamicheskaya obraznaya psikhoterapiya: Sbornik statey / Pod red. Sadal'skoy Ye.V. — Vyp. 1. — M. : Izdatel'skiy dom «Atmosfera», 2008. S. 61-79
23. Khennig KH., Fikencher Ye., Barke U., Rozendal'. Otnosheniya i terapevticheskiye imaginatsii. Katatimno-imaginativnaya psikhoterapiya kak psikhodinamicheskiiy protsess, 2010.
24. Khorn G., Shest' etapov razvitiya rebenka v zerkale simvoldramy. (Vystupleniye na Mezhdunarodnom simpoziume po problemam psikhoterapii i profilaktiki psikhicheskikh narusheniy u podrostkov, g. Kaluga, oktyabr' 1997 g.) // Simvol i Drama. Sbornik statey. — Khar'kov : Region-inform, 2000, № 1 (1), — S. 18-32
25. Shevchenko N.F. Psikhologichna dopomoga khronichno somatichnim khvorim: dosvid vikoristannya metodu simvoldrami // Aktual'ni problemi psikhologii. Tom. 3.: Konsul'tativna psikhologiya i psikhoterapiya: Zb. Naukovikh prats' Institutu psikhologii im.G.S.Kostyuka APNU / Za red. Maksimenka S.D., Kisarchuk Z.G. — Nizhin: MÍLANÍK, 2007. — Vip.4. S.194-202
26. Shl'ons'ka O.O. Vikoristannya katatimno-ímagínativnoí psikhoterapií v robotí z bat'kívs'koyu grupoyu // O.O.Shl'ons'ka / // Aktual'ni problemi psikhologii. Tom III. : Konsul'tativna psikhologiya i psikhoterapiya : Zbírnik naukovikh prats' Institutu psikhologii ímení G.S.Kostyuka NAPN Ukraíni / Za red. Maksimenka S. D. — Ínstitut psikhologii ím.G.S.Kostyuka

- NAPN Ukraїni; — Vidavets' Lisenko M.M., 2007. — Vip.4. — S.225-235.
27. Shumakova L.P. Katatimne perezhivannya obraziv yak metod psikhodiagnostiki ta psikhokorektsiї simeynikh stosunkiv // Aktual'ni problemi psikhologii. Tom III.: Konsul'tativna psikhologiya i psikhoterapiya : Zbirnik naukovikh prats' Institutu psikhologii imeni G.S.Kostyuka NAPN Ukraїni / Za red. Maksimenka S.D. — Institut psikhologii im.G.S.Kostyuka NAPN Ukraїni; — Milenium, 2003. — Vip.2. — S. 138-145.
  28. Bahrke U., W. Rosendahl Psychotraumatologie und Katathym-imaginative Psychotherapie U. Bahrke, W. Rosendahl (Hrsg.) 2001 Pabst, Lengerich
  29. Horn, Sannwald, Wienand Katathym Imaginative Psychotherapie mit Kindern und Jugendlichen. 2006 Ernst Reinhardt Verlag München Basel
  30. Kottje-Birnbacher, L. (1987): Gruppentherapie mit dem Katathymen Bilderleben. Tiefenpsychologische Arbeit und strukturierende technische Parameter. Prax Psychother Psychosom 32, 35-45
  31. Leuner H. Lehrbuch des Katathymen Bilderleben, Huber, Bern 3. – 1994.
  32. Leuner H. Lehrbuch des Katathym-imaginativen Psychotherapie: Grundstufe, Mittelstufe, Oberstufe. 3 korr. Und erw. Aufl. Bern; Gottingen; Toronto; Seattle: Huber, 1994
  33. Sediak Franz Neue Wege – neue Motive in der KIP// Imagination, Nr. 3/1995 S.5-19.
  34. Wilke, E., Kottje-Birnbacher, L., und H. Leuner (Hg.): Das Katathyme Bilderleben in der psychosomatischen Medizin. Huber, Bern // Bern, Hans Huber [bes. S 64f.]. – 1990.

Kisarchuk Z.G. Functional structure of three stages in katathym-imaginative psychotherapy. The article is devoted to the study of didactic aspects of mastering the method of katathym-imaginative psychotherapy. It examines the functional structure of its three stages in terms of the formation in this space of professional and personal qualities of a future specialist. The functions of each of the steps are analysed in the context of mastering the entire system of a method with its various instruments of influence and the acquisition of special

knowledge and methodological skills in this process. Attention is also paid to the issues of personal development of a novice specialist in the course of preparation – during mastering the theory and techniques of the method by the step principle, getting personal experience as a client, etc.

Keywords: katathym-imaginative psychotherapy (KIP), three steps of a KIP, functional structure of three steps, the formation of a professional psychotherapist, instruments of psychotherapeutic influence in a KIP, theoretical and methodological knowledge and skills, development of the future specialist personality.

Відомості про автора

Кісарчук Зоя Григоріївна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторією консультативної психології та психотерапії Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Київ, Україна.

Kisarchuk Zoya, PhD, Senior researcher, Head of laboratory of Counseling Psychology and Psychotherapy, G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences (NAPS) of Ukraine. Kiev, Ukraine.

kissarchuk@ukr.net

РЕФЕРАТ

Кісарчук З. Г.

Функціональна структура трьох ступенів у кататимно-імагінативній психотерапії

Розгляд функціональної структури трьох ступенів кататимно-імагінативної психотерапії під кутом зору формування у цьому просторі професійних і особистісних якостей фахівця показав, по-перше, переконливість дидактичних міркувань Х. Льюїнера стосовно доцільності поділу всієї системи кататимно-імагінативної психотерапії на ступені (основний, середній, вищий): психотерапевту-початківцю та його клієнту легше і безпечніше якийсь час перебувати на рівні

основного ступеня з його «щадним» кліматом і структурованими формами роботи. По-друге, очевидною є істотна зміна і ускладнення інструментів психотерапевтичного впливу в КПП з просуванням від основного до вищого ступеню. По-третє, виявлена функціональна навантаженість та ієрархічність простору трьох ступенів дозволила припустити, що у ньому присутні не лише дидактико-технічні, але й дидактико-виховні аспекти, зокрема пов'язані із розвитком особистості фахівця — початківця у методі КПП.

Розгляд триступеневої системи КПП під кутом зору змістовно-значущих для особистості такого фахівця подій (як кандидата, що опановує метод і здобуває при цьому свій власний досвід у ньому як клієнт) показав, що на кожному із ступеней ці події мають своє особливе розгортання і змістовне наповнення, якому відповідають психотерапевтичні інструменти впливу. Разом з тим і організаційно, і змістовно усі ступені КПП взаємопов'язані, і кожний з них готує ґрунт для розгортання подій наступного ступеня.

Виконуючи завдання кожного із ступенів КПП, терапевт і клієнт практично можуть зупинитися на будь-якому етапі роботи, однак вектор розвитку особистості в психотерапії за методом КПП передбачає її рух не тільки на рівні психологічної структури (основний і середній ступені КПП), але й на рівні екзистенційно-онтологічному (вищий ступінь КПП).

Підсумовуючи, акцентуємо, що здійснений нами у дослідницьких цілях послідовний розгляд основного, середнього та вищого ступенів КПП не означає, звичайно, що в реальній практиці роботи з клієнтами обов'язковим правилом є «відпрацювання» спочатку мотивів основного ступеню КПП, далі середнього і вищого. Буває, що клієнту вже на перших зустрічах у відповідності з його запитом, рівнем організації особистості і завданнями психотерапії доцільно запропонувати мотиви середнього ступеню чи, навіть, вищого і, навпаки, на просунутих етапах психотерапії можуть бути корисними мотиви і техніки основного ступеня. В цьому виявляється цілісність системи

кататимно-імагінативного методу, що неодноразово підкреслював автор методу Х. Льюйнер.

Ключові слова: кататимно-імагінативна психотерапія (КІП), три ступені КІП, функціональна структура трьох ступенів, формування професіонала-психотерапевта, інструменти психотерапевтичного впливу в КІП, теоретичні та методичні знання і навички, розвиток особистості майбутнього фахівця.

УДК 159.9-016 -22 -63- 64.22 -64.26 -72 -8 : 615.851

Гребінь Людмила Олександрівна

КАТАТИМНО-ІМАГІНАТИВНА ПСИХОТЕРАПІЯ ЯК СТРУКТУРНО-ПСИХОДИНАМІЧНИЙ МЕТОД

Гребінь Л. О. Кататимно-імагінативна психотерапія як структурно-психодинамічний метод. У статті представлено кататимно-імагінативну психотерапію як структурно-психодинамічний метод психотерапії. Реалізовано методологію побудови психотерапевтичних моделей. Розглянуто структуру психотерапевтичних методів загалом, складові структурно-психодинамічного методу зокрема: антропологію; періодизацію розвитку; модель психопатології та принципи симптомоутворення; форми терапевтичного впливу.

Ключові слова. Кататимно-імагінативна психотерапія (КІП), структурно-психодинамічна модель психотерапії, методологія, побудова психотерапевтичних моделей, психотерапевтична антропологія, періодизація розвитку, модель психопатології, принципи симптомоутворення, форми терапевтичного впливу, практикування КІП

Гребень Л. А. Кататимно-имагинативная психотерапия как структурно-психодинамический метод. В статье представлено кататимно-имагинативную психотерапию как структурно-психодинамический метод психотерапии. Реализовано методологию создания психотерапевтических моделей. Рассмотрено структуру психотерапевтических методов в общем, составляющие структурно-психодинамического метода